

1977

KÖNYVTÁROS

5

027. 43.
általános

244

A budapesti kerületi könyvtárak új gyűjtőköri elvei

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata az önálló könyvtárak, a fiókkönyvtárak segítségével átfogja Budapest egész területét, feladata a lakosság közművelődési könyvtári igényeinek kielégítése. Ezt a feladatot a hálózat egésze teljesíti, a rendszerbe tartozó egységek helye és szerepe azonban különböző.

Ha elfogadjuk azt az alaptételt, hogy minden könyvtár csak annyiban képes a jellegéből, típusából és helyi körülményeiből adódó funkciók teljesítésére, amennyiben *állománya* és a rá épülő szolgáltatások erre alkalmassá teszik, akkor elsősorban a könyvtári munka minőségét döntően meghatározó *állománygyarapítási elveket* kellett felülvizsgálnunk, ugyanis a hálózat utolsó gyűjtőköri szabályzata még a 60-as évek elején készült. Azóta felépült néhány kibővített funkciójú kerületi könyvtár, amely befolyásolja, és a jövőben még inkább módosítani fogja a főváros lakosságának közművelődési könyvtári ellátását. A könyvtári törvényerejű rendelet megjelenése is szükségessé tette, hogy felülvizsgáljuk, és ha szükséges, módosítsuk gyarapítási elveinket a mai követelményeknek megfelelően.

A kerületi könyvtárak alapfunkciójukat tekintve általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtárak, s ennyiben a hálózat *egységes*: a feladatokat azonban a különböző *típusú* könyvtárak más-más szinten látják el, ezért közöttük lényeges *különbségek* vannak, amelyek a jövőben még nagyobbá válnak. A növekvő olvasói igényeket az egyes könyvtárak mindinkább csak mint a *hálózat tagjai*, és nem mint önmagukban álló egységek képesek kielégíteni.

A sokéves gyakorlat viszont az volt, hogy minden önálló kerületi könyvtár külön-külön igyekezett magas szintű szolgáltatásokat kialakítani. Ez a törekvés mind több akadályba ütközött, mert sem alapterületük, sem pénzügyi keretük nem tette lehetővé a maguk szabta feladatok maradéktalan teljesítését. Szükség volt tehát a gyűjtés differenciálására, a könyvtárak típusokba sorolására.

Az FSZEK kerületi könyvtárait három típusba soroltuk. E *három típusra külön-külön* dolgoztuk ki a gyűjtőköri elveket. A típusba sorolás a könyvtárak nagyságából, a hálózatban elfoglalt helyéből és a szolgáltatások sokrétűségéből, illetve mélységéből következett. Az elsőbe az ún. részleges felsőfokú könyvtárak, a másodikba a középszintű kerületi könyvtárak, a harmadikba az alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárak kerültek.

A részleges felsőfokú és a középszintű könyvtárak

A felsőfokú könyvtárak fogalma általában mást jelent (bizonyos módszertani tevékenységet, központi ellátó funkciókat stb.), mint ami az FSZEK ilyen típusú könyvtáraitra alkalmazható, ezért használjuk a szűkítő értelmű „részleges felsőfokú” elnevezést.

Ebbe a típusba a hálózat 8–10 könyvtárra tartozik. Főként a közelmúltban épült kőbányai (12-es), a kispesti (25-ös) és a jövő évben átadásra kerülő kelenföldi könyvtár képes az újfajta feladatok ellátására. Az ide sorolt többi könyvtár esetében inkább csak az állományuk előkészítéséről beszélhetünk, arról a törekvésről, hogy alkalmas helyiségbe kerülvén zavartalanul megkezdhessék a magasabb szintű szolgáltatásokat.

A részleges felsőfokú könyvtárak állományának kialakításában lényeges minőségi változás következett be, s ezt a gyűjtőköri elvekben is megfogalmaztuk, részletesen kifejtettük: széles körű gyűjtésük alapján a *könyvtárközi kölcsönzés bázisai* is. Ez minőségi és mennyiségi vonatkozásban egyaránt meghatározza állományukat. *Szakrészlegeik, különgyűjteményeik* kialakításával mentesítik a kisebb könyvtárakat bizonyos művek gyűjtése alól, a közművelődési könyvtári feladatkörön belül a legmagasabb szintű igények kielégítésére rendezkednek be, s *prézens állományt* alakítanak ki, amely kiszélesíti a helybenolvasás lehetőségét. A magas szintű állománygyűjtés magas színvonalú *tájékoztató apparátust* (katalógusokat, kvalifikált szakajtájékoztatókat stb.) is megkövetel.

A Szabó Ervin Könyvtár „középkönyvtár” típusba sorolt egységei alkotják a hálózat könyvtárainak legnagyobb részét. A leglényegesebb eltérések is ebben a csoportban jelentkeznek, mivel a könyvtárak kis alapterülete és az ellátandó terület nagysága gyakran okoz súlyos feszültségeket. Ha a közelben nem működik nagykönyvtár, akkor a középkönyvtárak kerületen belüli gyűjtési együttműködése kapott nagyobb hangsúlyt a szabályzatban. A helyismereti gyűjtemény, az idegen nyelvű állomány vagy egyéb szakcsoportok anyagának egyik vagy másik könyvtárba való összpontosításával egymást segíthetik és mentesíthetik ezek a könyvtárak, amelyeknek a gyűjtőköri elvek

ilyen értelemben választási lehetőséget adnak, és az olvasók átirányításának lehetőségeivel is csak helyzetével foglalkozik a Könyvtáros 1976/4 középfokú könyvtárai nem azonosíthatók a cí problémáik azonban hasonlóak, hiszen szolgáltatásaik a középszintet képviselik. Sajátos helyzetükből következően a legtöbb „egyéni jegyet” ezek a könyvtárak alakíthatják ki.

Alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárak

A legkisebb könyvtárak állományát szintén jelentékenyen módosítani fogja az új gyűjtőköri szabályozás. Az átalakuló olvasói igények megoldhatatlannak látszó nehézségek elé állították a szűkös helyiségviszonyok között szorongó könyvtárak egy részét. Tarthatatlanná vált az a gyakorlat, hogy a könyvtárak lehetőségeiket is meghaladva, minden fontosnak vélt művet megvesznek. Ez kialakította a helytelen egypéldányos gyűjtést, és a ritkán keresett művek mértéktelen felhalmozása tárolási nehézségekhez is vezetett. A gyűjtőköri elvek ezeknek a könyvtáraknak előírják egy meghatározott kölcsönzési alapállomány, és a legkurrensebb tájékoztató eszközök gyűjtését, minden más igény esetében pedig a könyvtárközi kölcsönzés és az olvasói átirányítás eszközével kell élniük. Az ezen alapelv szerint összeállított központi kivonási jegyzékek segítségével állományukat meg kell szabadítaniuk a felgyűlt s a könyvtártípus feladatainak ellátásához nem szükséges művektől. A központi szolgáltatások fokozottabb igénybevétele az állománygyarapítás leszűkítése ellenére is lehetővé teszi, hogy az olvasók magasabb színvonalú ellátásban részesüljenek. Az alapfokú ellátást nyújtó könyvtárak e csoportjába tartozik a hálózat 8—10 önálló könyvtára, és a 7—8 ezer köteten felüli könyvvállománnyal rendelkező fiókkönyvtárak is ide kerültek. A könyvtárközi kölcsönzés bázisa ebben az esetben elsősorban az anyakönyvtár.

Az egyes könyvtártípusokra kialakított gyűjtőköri elveket könyvtárvezetők értekezleteken vitattuk meg. Hangsúlyoztuk, hogy a gyűjtőköri leírás a *gyűjtési elveket* tisztázza, de minden könyvtárnak magának kell kialakítania — és szükség szerint írásban is meg kell fogalmaznia — a saját gyűjtőköri gyakorlatát, amelyet a helyi igények határoznak meg. A könyvtárak típusokba való sorolása ugyanis nem vezethet uniformizálódáshoz: az alapelveknek nemcsak megtartása fontos, hanem a könyvtárak egyéni arculatának kialakítása vagy megőrzése is.

A hálózat gyűjtőköri elvei a könyvtári rendszer fontosságát hangsúlyozzák. A gyűjtésben nemcsak a hálózat intézményeinek, hanem más hálózatok könyvtárainak is együtt kell működniük. A közelben levő szakkönyvtárak, iskolai és szakszervezeti könyvtárak állománya ugyanis módosíthatja egy-egy Szabó Ervin kerületi könyvtár gyűjtési gyakorlatát.

Az állománygyarapítási elvek újrafogalmazásával azt a célt akarjuk elérni, hogy minden olvasó — függetlenül attól, hogy hol lakik, vagy hol dolgozik — a hálózat teljes állományából válogathasson.